

УДК 811.111'276.2

ПРОЦЕСИ СЕМАНТИЧНОЇ ДЕРИВАЦІЇ В СЛЕНГОВІЙ ЛЕКСИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Голуб О. М., Завражна С. А.

Статтю присвячено розгляду основних тенденцій в утворенні англійських сленгізмів шляхом семантичної деривації. Визначаються основні напрями у сучасному вченні про семантичну деривацію. Детально проаналізовані такі види семантичної деривації, як метафоричний та метонімічний переноси. Зазначено, що семантична деривація є саме тим механізмом утворення нових одиниць, що сприяє інтенсифікації таких важливих для сленгу параметрів, як домінування коннотативного фону над денотативним компонентом, передача експресивної, емотивної, оціночної семантики тощо.

Ключові слова: семантична деривація, сленг, метафора, метонімія.

Статья посвящена рассмотрению основных тенденций в образовании английских сленгизмов путем семантической деривации. Определены основные направления в современном учении о семантической деривации. Детально проанализированы такие виды семантической деривации, как метафорический и метонимический переносы. Указано, что семантическая деривация является именно тем механизмом образования новых сленгизмов, который способствует интенсификации таких важных для сленга параметров, как доминирование коннотативного фона над денотативным компонентом, передача экспрессивной, эмотивной, оценочной семантики и т. д.

Ключевые слова: семантическая деривация, сленг, метафора, метонимия.

The article deals with the most conspicuous trends in the formation of the English slangisms by means of semantic derivation. The main directions in modern theory of semantic derivation have been outlined. Such key kinds of semantic derivation as metaphoric and metonymic transference have been thoroughly analyzed. The authors state that in the formation of slang units semantic derivation intensifies the significance of connotative background, of expressive, emotive, evaluative semantics etc.

Key words: semantic derivation, slang, metaphor, metonymy.

Демократизація сучасного суспільства активно відображається у демократизації мови. Під цією тенденцією вчені розуміють насамперед “зближення писемно-літературної мови з усно-розмовною не літературною” [7, с. 5]. Яскравим проявом цього процесу є збагачення стандартної мови ЗМІ одиницями субстандарту, перш за все сленгізмами. Сленг є неформальною лексикою широкого (загального) вживання або спеціальною лексикою соціальних і професійних груп, що перейшла у загальний вжиток; він посідає проміжну позицію між жаргоном і загальноновживаними розмовними лексичними одиницями. Активізація процесу вживання сленгу на нестандартному рівні, а також процесу проникнення сленгізмів у мовний стандарт зумовлює актуальність вивчення різних аспектів цього проширення лексики англійської мови.

Сленг англійської мови є комплексним, багатограним явищем, що потребує поліцільового вивчення, з огляду на його безперервний активний розвиток. Представлене дослідження сфокусоване на такому важливому аспекті сленгу, як його поповнення. Фундаментальними розробками у цьому напрямі, на які спиралися автори статті, є праці Т. М. Бєляєвої та В. А. Хом'якова [2], М. М. Маковського [10], Ю. А. Зацного [7], Н. Ю. Шабаліної [15] та багатьох інших. Перспективним видається аналіз словотворення у сленгу з позицій семантичної дериватології, що активно розробляється зараз теоретиками семасіології, ономасіології, когнітивної лінгвістики тощо.

Таким чином, метою запропонованої розвідки є аналіз процесів семантичної деривації в англійському сленгу. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) огляд фундаментальних наукових тверджень щодо

семантичної деривації; 2) аналіз ролі семантичного розвитку у поповненні сленгового вокабуляру.

Термін “семантична деривація” експлікують як утворення нових значень від одного вихідного, що йде за метафоричними та метонімічними моделями з множинними явищами генералізації та спеціалізації [15, с. 7]. У межах когнітивної лінгвістики семантичну деривацію інтерпретують як когнітивний механізм і як мовний засіб фіксації змін в концептуальній картині світу [12, с. 150]. Пояснюючи природу семантичної деривації, дослідники вказують на те, що вона є явищем мови і мовлення у двоєдності [14, с. 29], тобто будь-яка здібність семантичної системи до перетворень, внаслідок реакції на зміни екстралінгвальної дійсності, є потенційно закладеною у слові, лексико-семантичному рівні та мові в цілому. Водночас поштовхом до семантичної деривації виступає акт мовної творчості індивіда, який, відповідно до комунікативної мети та під впливом психоментальних, соціокультурних та інших факторів, використовує мовний знак вдруге у функції називання. Звідси ще один термін на позначення процесів і результатів семантичної деривації – вторинна номінація.

З позиції функціональної лінгвістики семантичну деривацію трактують як “функціональну переорієнтацію мовних одиниць” [8, с. 48], або ж як їх “функціональну транс орієнтацію”, що “розширює номінативно-комунікативні можливості мови та сприяє економії вербокративних зусиль” [6, с. 141].

Зміни семантики можуть відбуватися такими шляхами: модифікація (узагальнення, конкретизація, енантіосемія) і перенесення найменування (метафоричне, метонімічне) [4, с. 8].

Найбільш продуктивними серед видів семантичної деривації є метафоричний і метонімічний переноси. Структурна лінгвістика експлікує метафору як образний засіб, який зв'язує значення слова. Когнітивна лінгвістика інтерпретує метафору як певну ментальну операцію, що поєднує дві понятійні сфери, надаючи мовцю можливість використовувати потенції структурування сфери “джерела” при концептуалізації сфери “мети” [15, с. 9]. Метафоризація інтенсифікується у тих прошарках лексики, які є найбільш важливими та актуальними у конкретний період. Так, дослідивши процеси семантичної деривації в російській мові другої половини ХХ століття, Н. П. Тропіна дійшла висновку, що поява технократичного канону світосприймання відбивається у вигляді неологічного технократичного архетипу семантичної деривації, який проявляється як у узуальних, так і в оказіональних інноваціях [15, с. 32].

Під метонімією розуміють перенесення найменування на предмети іншого роду або виду завдяки наявному реальному зв'язку між предметами. В різних лексичних групах перевага метафори чи метонімії у процесі вторинної номінації варіюється. Д. О. Морель виявив, наприклад, що в англійській системі позначення алкогольних напоїв як сфери-джерела існує очевидна перевага метонімії (як у загальній кількості випадків, так і за кількістю моделей перенесення, що регулярно повторюються) [12, с. 149].

Відзначають також комплексну дію декількох типів семантичної деривації на утворення одного значення, що може бути одночасною або послідовною і веде до ускладнення та розгалуження семантичної системи лексичної одиниці.

Семантична деривація на субстандартному рівні передбачає утворення нових значень шляхом розвитку семантичної структури слова, що належить до стандартного або субстандартного рівнів і вже функціонує у мові. Найбільш продуктивними у сленговому вокабулярі є утворення лексичних одиниць шляхом перенесення найменування (метафоричне та метонімічне), а також шляхом модифікації значення (найчастіше – генералізацією та специфікацією). Семантична деривація є саме тим механізмом утворення нових одиниць, що сприяє інтенсифікації таких важливих для сленгу параметрів, як домінування конотативного фону над денотативним компонентом, передача експресивної, емотивної, евалюативної семантики, наприклад, реалізація жартівливого, іронічного, грубого, несхвального або ж позитивного, захопливого та ін. найменувань.

Домінуюча роль метафори в утворенні нових сленгових одиниць підтверджує важливість прагматичної функції, яку виконують стилістично марковані лексичні одиниці, що допомагає не лише назвати об'єкт, а ще й експресивно його

охарактеризувати. В англійському сленгу знаходимо такі яскраві приклади найменування особи: 1) **canary** (*a bird*) → **canary** (*a prisoner*) (in Canadian slang – *a female singer*); 2) **cedar** (*a tree*) → **cedar** (*a silly, dull person*); 3) **iceberg** (*a large mass of ice floating in the sea*) → **iceberg** (*a person who can bathe in water even of a very low temperature* (cf. Russian **морж**)); 4) **koala** (*an animal*) → **koala** (*a diplomat*) [13, с. 10–11].

Асоціації, на яких ґрунтується подібне перенесення, можуть бути найрізноманітнішими: 1) **bean**: *a vegetable* → **head** [форма]; 2) **stem**: *a part of a flower* → **legs** [форма, розташування]; 3) **snow**: *precipitation in the form of flakes of ice crystals* → **cocaine** [колір, порошкоподібна текстура, форма]; 4) **type-writer**: *a device for typing* → **a machine-gun** [кількість]; 5) **century**: *100 years* → **100 dollars** [кількість].

Лінгвістична метонімія є менш продуктивною для поповнення сленгового вокабуляру. Це можна пояснити природою перенесення найменування, що передбачає існування стійких зв'язків між двома об'єктами. Наприклад, референти можуть бути пов'язані відношеннями причина – наслідок, ціле – частина, матеріал – об'єкт, вироблений з нього, заклади (організації) – будівлі, в яких вони розташовані, вчений – його винахід/відкриття, автор – його твір тощо. Наведемо декілька прикладів утворення нових сленгізмів на основі метонімії: **Circus**: *the building at Cambridge Circus, London* → *the British Secret Service*; **lurk**: *cheating* → *he who cheats*; **kangaroo**: *animal* → *an Australia born person* [13, с. 13].

Таким чином, метафора і метонімія забезпечують яскраве, живе, оригінальне, образне вторинне найменування особи, об'єкта, явища тощо.

Серед інших семантичних процесів, в результаті яких утворюються сленгові лексичні одиниці, є розширення, звуження значення, його зниження тощо. Наприклад, іменник **fink** мав вихідне значення *a strikebreaker*, яке стало реципієнтом для нового – *a betrayer or disappointer*; іменник **heap**, навпаки, набув більш конкретизованого значення: *a run-down car*. Наступний приклад ілюструє зниження значення: **strawberry**: *a fruit* → *a graze on the skin*.

Таким чином, семантичні деривати, що належать до сленгу, характеризуються особливою образністю, емоційними й оціночними конотаціями, експресивністю номінацій тощо.

Розглядаючи механізм вторинної номінації, вчені часто говорять про таке явище, як ресемантизація власних назв [3, с. 88]. Ідеться про довільну етимологізацію за співзвуччям. Якщо в українській мові це явище є типовим для довільного семантичного зближення власної назви і лексики стандарту, яка позначає те саме, що і сленгізм (наприклад, **чайковський** → **чай**), то англійський сленг має у своєму арсеналі інший принцип вторинної номінації, у результаті якого виокремлюється особлива група лексичних одиниць – “римований сленг” [3, с. 89] (РС). Отже, для номінації за такою моделлю вихідним елементом виступає лексична одиниця стандарту (рідше субстандарту), значення якої переноситься на співзвучне з нею словосполучення (рідше слово). Вихідними одиницями римованих сленгізмів можуть з'явитися літературні слова, так й інші сленгізми, наприклад, **elbows and knees** → **trees** (літературний іменник); **Duke of Yorks** → **forks** (сленгізм, *fingers*); **Richard the third** → **bird** (сленгізм, *girl or woman*). Тут маємо справу з подвійним перенесенням. З погляду функціональної лінгвістики, римований сленг – це одиниці, що утворюють перехідну зону між одиницями лексичного і синтаксичного рівня. Компоненти римованих утворень, пов'язані відношеннями семантичної єдності, що набуває нового змісту, який відрізняється від значень складових його лексичних одиниць. На думку А. Е. Левицького, наявність подібних одиниць ґрунтується на природній схильності людського мислення до об'єднання, зіставлення, а іноді і протиставлення думок про явища і предмети зовнішнього світу, безпосередньо або опосередковано пов'язаних один з одним у процесі когнітивної діяльності стосовно предметів об'єктивного світу [9, с. 104].

Одиниці РС найчастіше є результатом переосмислення слів, що позначають побутові речі (одяг, гроші та т. ін.), частини тіла, пагубні звички (наркотики, алкоголь), злочини та злочинців, наприклад, **not much frocks** → **socks**; **bees and honey** → **money**; **pots and pans** → **hands**; **Errol Flynn** → **chin**; **gold watch** → **Scotch** (*whiskey*); **oily rag** → **fag** (*cigarette*); **Brahms and Liszt** → **pissed** (*intoxicated, drunk*); **grass park** → **nark** (*informer*); **bottle and stopper** → **copper** (*policeman*); **bird lime** → **time** (*prison: to do birds – imprisonment*).

Утворення римованих субститутів є характерним для лондонського діалекту кокні. Австралійський РС був привезений на континент злочинцями, депортованими до колонії. Сьогодні лексикографи спостерігають процес змішування римованого сленгу із загальним сленгом [11, с. 12]: **butcher's hook** → **crook** (*ill or angry*), пор. брит.: **look**; **Oxford scholar** → **dollar**; **potato peeler** → **Sheila** (*a girl or young woman, a girlfriend*); **Oscar Asche** → **cash** (від імені австралійського актора, Оскара Еша (1871–1936)) [17].

Перспективи подальших досліджень в окресленій галузі вбачаються у глибокому вивченні моделей семантичних переносів, що є типовими для утворення всіх частин мови в українському та англійському субстандартах.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.
2. Беляева Т. М. Нестандартная лексика английского языка / Т. М. Беляева, В. А. Хомяков. – М. : Либроком, 2010. – 136 с.
3. Бондаренко К. Л. Зіставна лексикологія (тендерний та соціолінгвістичний аспекти) / К. Л. Бондаренко, О. С. Бондаренко. – Вінниця : Нова Книга, 2011. – 168 с.
4. Варламова М. Ю. Семантическая деривация на базе наименований лица в современном русском языке : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / М. Ю. Варламова. – Казань, 2008. – 26 с.
5. Голуб О. М. Структура та семантика римованого сленгу в сучасній англійській мові / О. М. Голуб // Теоретические и прикладные проблемы русской филологии. – Славянск : СГПУ, 2010. – Вып. XIX. – С. 78–82.
6. Єнікєєва С. М. Синергетичні аспекти семантичної деривації (на матеріалі сучасної англійської мови) [Електронний ресурс] / С. М. Єнікєєва // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – № 32. – С. 140–144. – Режим доступу до журналу : <http://eprints.zu.edu.ua/1639/1/27.pdf>
7. Зацний Ю. А., Янков А. В. Нова розмовна лексика і фразеологія: Англо-український словник. / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 224 с.
8. Левицкий А. Э. Явление функциональной переориентации языковых единиц / А. Э. Левицкий // Вісник Київського лінгвістичного університету. – 1999. – № 1. – Т. 2. – С. 48–53.
9. Левицкий А. Е. Зіставлення функціональних особливостей систем номінативних одиниць англійської й української мов / А. Е. Левицкий // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2001. – № 8. – С. 101–105. – Режим доступу до журналу : <http://eprints.zu.edu.ua/1008/1/01laeaum.pdf>
10. Маковский М. М. Современный английский сленг: Онтология, структура, этимология / М. М. Маковский. – М. : Либроком, 2009. – 168 с.
11. Моисеева Е. А. Рифмующийся слэнг в современном английском языке : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Е. А. Моисеева. – Л., 1990. – 26 с.
12. Морель Морель Д. А. Семантическая деривация и интеграционная активность концептов [Электронный ресурс] / Д. А. Морель Морель, Л. М. Шашкин // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2010. – № 1 (5). – С. 148–151. – Режим доступа к журналу : <http://www.gramota.net/editions/2.html>
13. Новикова Е. И. Семантические и словообразовательные особенности нестандартной лексики австралийского варианта английского языка (на материале сленгизмов – имён лица) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Е. И. Новикова. – Киев, 1988. – 18 с.
14. Тропіна Н. П. Семантична деривація в сучасній російській мові : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук : спец. 10.02.02 "Російська мова" / Н. П. Тропіна. – Київ, 2004. – 41 с.
15. Шабалина Н. Ю. Когнитивные модели субстандартной семантической деривации (на материале тематической группы субстандартных глаголов умственной деятельности современного английского и русского языков) : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук : спец. 10.02.20

“Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Н. Ю. Шабалина. – Тюмень, 2007. – 25 с.

16. Ayto, J., Simpson J. The Oxford Dictionary of Modern Slang / Ayto, J., Simpson, J. – Oxford–N.Y. : Oxford University Press, 1996. – 306 p.

17. Green, J. The Slang Thesaurus / Green, J. – L. : Penguin Books, 1999. – 290 p.